

UNIVERZITA KARLOVA V PRAZE
3. LÉKAŘSKÁ FAKULTA

Katedra preventivního lékařství
Ústav zdraví dětí a mládeže

Jan Doležal

Tělesné tresty dětí
Corporal punishment of children

Diplomová práce

Praha, listopad 2009

Autor práce: **Jan Doležal**

Studijní program: **Všeobecné lékařství s preventivním zaměřením**

Vedoucí práce: **MUDr. Eva Vaníčková, CSc.**

Pracoviště vedoucího práce: **Ústav zdraví dětí a mládeže**

Datum a rok obhajoby: **11. listopadu 2009**

Prohlášení

Prohlašuji, že jsem předkládanou práci zpracoval samostatně a použil jen uvedené prameny a literaturu. Současně dávám svolení k tomu, aby tato diplomová práce byla používána ke studijním účelům.

V Plzni dne 30. října 2009

Jan Doležal

Poděkování

Na tomto místě bych rád poděkoval vedoucí své diplomové práce MUDr. Evě Vaničkové, CSc., za laskavou a ochotnou pomoc při odborném vedení.

Obsah

1. Úvod.....	6
2. Cíl práce.....	7
3. Teoretická část.....	8
3.1. Historické ohlédnutí.....	8
3.2. Výchova.....	10
3.2.1. Odměny.....	10
3.2.2. Tresty.....	10
3.2.2.1. Funkce trestů.....	11
3.2.2.2. Důvody trestání.....	12
3.3. Tělesný trest.....	14
3.3.1. Charakteristika tělesného trestu.....	14
3.3.2. Formy tělesných trestů.....	15
3.3.3. Pozitiva a negativa použití tělesných trestů.....	15
3.3.4. Definice tělesného trestu, který je možno kvalifikovat jako tělesné týrání....	16
3.4. CAN, posttraumatická stresová porucha (PSTP).....	17
3.4.1. Syndrom CAN.....	17
3.4.2. Posttraumatická stresová porucha (PSTP).....	18
4. Praktická část.....	20
4.1. Hypotézy výzkumu.....	20
4.2. Metodika práce.....	21
4.2.1. Metoda.....	21
4.2.2. Zpracování výsledků.....	21
4.2.3. Charakteristika souboru.....	21
4.3. Výsledky.....	23
4.4. Diskuze.....	27
4.5. Závěr.....	32
4.6. Souhrn.....	33
4.7. Summary.....	34
4.8. Seznam použité literatury.....	35
4.9. Přílohy.....	37

1. Úvod

Tělesné trestání dětí má v naší zemi dlouhou historii, dochází k němu již od nepaměti. V minulém století u nás, stejně jako ve zbytku světa, došlo k zásadní revizi těchto „výchovných“ postupů; dávno předtím došlo k zavrnutí používání tělesných trestů ve veřejné sféře (školy, školky atd.). Vzhledem k tomu, že výchovný proces jako takový má svůj podstatný podíl na utvoření budoucího dospělého člověka, je eminentním zájmem, aby probíhal co možná nejharmoničtěji. Je ovšem velmi složité, citlivé a problematické, zasahovat do tohoto procesu v rámci rodiny – uzavřené a do velké míry i svrchované a ochrany hodné jednotky. Faktem ale zůstává, že právě v rámci rodiny (kam se nyní v rámci řešení problému zvaného tělesné trestání respektive týrání dětí logicky přesunula majoritní část pozornosti odborníků ve vyspělých zemích) k těmto deliktům opakovaně dochází a odborná veřejnost stojí před velikým úkolem: Jak dosáhnout zlepšení současné situace a přitom co nejméně zasahovat do přirozeného chodu, intimity a svrchovanosti každé rodiny...?

Univerzitní student medicíny. V laickém stereotypu člověk respektovaný, až obdivovaný, mnohdy daleko za hranici, která mu skutečně náleží. I tak mu ale nelze upřít jistá specifika. To, že se často jedná o člověka relativně inteligentního, je nasnadě. Co o něm však můžeme říci dalšího? Byla vůbec někdy prováděna nějaká jeho kategorizace?

Když mě má vedoucí diplomové práce, MUDr. Eva Vaničková, CSc., vnukla nápad, abych udělal nějaký průzkum mezi studenty naší fakulty (původně jsem měl v záměru udělat průzkum mezi školáky na ZŠ), přijal jsem ho s radostí. Vždyť kdo jiný by mě měl ještě zajímat více, než moji nejbližší? Vyzbrojen jistým polem vědomostí o tělesných trestech a svých kolezích, mi již po cestě z její kanceláře hlavou letěly spousty otázek. Z jakých poměrů vlastně student medicíny pochází? Jak byl jako dítě trestán? A může to případně nějak rezultovat v jeho statu quo? Jak se vůbec staví k problematice tělesných trestů? Liší se v tomto ohledu nějak od „běžného“ člověka?

2. Cíl práce

Cílem práce bylo co možná nejkomplexněji zmapovat situaci, týkající se užívání tělesných trestů v dětství studentů 3.LF UK, porovnat tato fakta s průměrnou populací, zjistit, jaký mají náhled na užívání tělesných trestů, jak se staví k problematice zakázání tělesných trestů zákonem a jak hodlají v budoucnu vychovávat své děti.

Podrobněji řečeno - odpovědět na velké množství otázek: kým, jak často, za jaký prohřešek a jakou formou byli studenti jako děti trestáni, jestli tresty považovali za účinné, jestli jejich vychovatelé používali i jiných trestů, než tělesných a jak často, jestli studenti tyto tresty považovali za účinnější, než tělesné. Dále, jak se staví k tělesnému trestání svých potomků v budoucnu, jestli vůbec považují tělesné tresty za přijatelné, jaký mají názor na dopady tělesných trestů na společnost, jestli podporují zákaz tělesných trestů zákonem a jestli by je případně takový zákaz odradil od jejich používání. V případě užívání tělesných trestů v rodinách studentů autora zajímalo, jaký mají vztah nyní, po dlouhých letech, ke svým vychovatelům a jestli může mít nějaký vliv používání tělesných trestů rodiči v minulosti na současný vztah studentů k nim. Dále bylo předmětem zájmu, zda-li jim utkvěla v rámci výuky v hlavě alespoň bazální informace o existenci něčeho tak důležitého, jako je Úmluva OSN o právech dítěte.

Konečně v neposlední řadě se po vyhodnocení průzkumu vyjádřit k eventuálním preventivním krokům.

3. Teoretická část

3.1. Historické ohlédnutí

Násilí a bolest provází lidstvo od nepaměti. Již z nejstarších dob, ze kterých se nám dochovaly nějaké prameny víme, že tehdejší tresty byly přísné a na dnešní poměry až brutální. Hodně tvrdá byla z dnešního pohledu výchova a rovněž tak i tresty (i tělesné) kupříkladu ve starověké Spartě. Dodnes se jako odkaz na toto období historie lidstva užívá slovní spojení *spartánská výchova* – výchova ve velmi drsných podmínkách, zocelující tělo i ducha (tento odkaz je stále živý například v názvech různých sportovních klubů po celém světě atd.). Ve Spartě – starověkém městském státu na území dnešního Řecka – byly slabé nebo postižené děti ihned po narození svrhávány ze skály. Děti obou pohlaví bez výjimky žily odloučené od své rodiny od sedmi let věku. Chlapci pak procházeli náročným vojenským tréninkem, jehož součástí byly rovněž tvrdé tělesné tresty, které je měly naučit poslušnosti a bezbřehé oddanosti vůči své vlasti. V antickém Římě bylo dítě bezprávným tvorem. *Patria potestas* znamenala, že otec může s dítětem nakládat zcela libovolně – může je prodat i zabít. Ostatně něco podobného napovídá i etymologie slovanského slova „otrok“. Původně znamenalo dítě či mladistvou osobu (a například v chorvatštině a slovinštině doposud znamená – pozn. autora), jež nemá právo promluvit – čili nemá právo žádné. (J. Dunovský, Z. Dytrych, Z. Matějček a kol., 1995)³ Rovněž ve středověké Evropě se z dnešního pohledu trestalo až příliš krutě. Bičování bylo pro církev dokonce prostředkem k posílení sebeovládání a právě díky silnému vlivu církve tyto tresty, ač byly používány mnohdy zcela nepřiměřeně situaci i zcela nespravedlivě, zdomácněly (Vaníčková, E. 2004)¹⁶. Navzdory nepřilíživě utěšené době i církvi se však postupně začínají objevovat první náznaky humanistických názorů proti krutému a mnohdy iracionálnímu trestání dětí. Takto se vyslovili např. filosof a arcibiskup z Canterbury Sv. Anselm (1033 – 1109), humanisticky zaměřený filosof a vychovatel královny Alžběty I. Roger Ascham (1515 – 1568) nebo John Locke (1632 – 1704), jeden ze zakladatelů liberalismu, který v rámci výchovy kladl důraz na důležitost dobrého příkladu dospělých a odsuzoval tělesné tresty, nebo Jean Jacques Rousseau (1712 – 1778), který vyzdvihoval přirozené praktické působení na děti a kladl důraz na rozvoj smyslů a smyslového vnímání ve škole. (Lovašová, L. 2006; Vaníčková, E. 2004)^{10, 16} Do 15. století bylo postavení dítěte ve společnosti na okraji zájmu. S příchodem humanismu a renesance však nastal i v této otázce obrat k lepšímu. Ačkoli nedošlo k velkému posunu v užívání tělesných trestů v rodinách, docházelo k jejich pozvolnému zamítání ve školách. Co se týče země koruny české, nesmíme opomenout našeho nejznámějšího a odkazem nejdůležitějšího pedagoga všech dob, Jana

Amose Komenského (1592 – 1670), který ve své Velké didaktice (*Didactica magna*, 1657) formuloval zásady moderního vyučování a výchovy, přičemž v části rad pro učitele zdůrazňuje nezbytnost zachování kázně při výuce a zároveň odmítá fyzické tresty. Vzhledem k odkazu tohoto učitele národů celému lidstvu je na bíledni, že ačkoliv jsou v jeho rodné zemi tělesné tresty ve školství oficiálně zakázány od roku 1867, celkem běžně dochází k jejich používání pedagogy dodnes (autor je svědkem). Velký zlom nastal po druhé světové válce, kdy se společnost začala více orientovat na ochranu dětských práv, a byly přijaty některé důležité mezinárodní dokumenty jako např. Všeobecná deklarace OSN o lidských právech nebo Deklarace práv dítěte. Ublížování dětem však neustalo ani ve druhé polovině 20. století, naopak se začalo vnímat, poznávat a řešit. Cíleně se touto problematikou zabýval americký lékař Henry Kampe, který roku 1962 poprvé popsal syndrom bitého dítěte (*battered child syndrome*). Jako velký milník je uváděno přijetí Úmluvy o právech dítěte v rámci OSN v New Yorku 20. 11. 1989, kterým došlo k naplnění slov další významné osobnosti, americké sociální pracovnice a bojovnice proti práci dětí, paní Florence Kelley (1859 – 1932), která označila dvacáté století „stoletím dítěte“. (J. Dunovský, Z. Dytrych, Z. Matějček a kol., 1995; Lovasová, L. 2006; Vaníčková, E. 2004)^{3, 10, 16} Až teprve rok 1992 byl rokem identifikace a přijetí definice syndromu zneužívaného a zanedbávaného dítěte (syndromu CAN). (E. Vaníčková, 2004)¹⁶

V tomto historickém kontextu by se dalo s nadsázkou říci, že dnešní věk je specifický tím, že máme tu možnost řešit „drobnost“, jakou jsou tělesné tresty, jakožto poslední „barbarské“ reziduum v našem každodenním vztahu k dětem. Postupem věků jsme se dokázali zavrhnout ukrutnosti, jako dětské oběti bohům, vraždění dětí nechtěného pohlaví či postižených dětí, dětskou práci, dříve běžné a beztrestné zabití vlastního dítěte a dostat se tak až do dnešního, s ohledem na krutou minulost snad již relativně přijatelného stavu, kdy jsou všechny vyjmenované krutosti daleko za hranicí morálního kodexu i zákona. Stejně, jako se tyto nepřijatelné skutečnosti a skutky ještě zdaleka nedaří eliminovat celosvětově (ačkoli jsou postaveny v zemích, kde k nim ještě i dnes dochází, mimo zákon); i u nás a dalších vyspělých zemích se ještě ne zcela podařilo zbavit se všech těchto historických relikvů. Konkrétně v ohledu na tělesné trestání dětí máme ještě mnoho práce před sebou. I pokud odhlédnu od toho, že tělesné tresty – jak se ještě zmíním později – často hraničí se zákonností a často i zákon překračují, zbývá stále ještě otázka jejich sporné efektivity a potažmo pak celospolečenského dopadu jakožto následku těch nepřiměřených.

3.2. Výchova

Při výchově dětí existují v zásadě dva způsoby, jak posilovat chtěné chování a potlačovat nechtěné na podkladě operantního podmiňování – odměna a trest. Ve správné výchově by mělo fungovat harmonické vyvážení odměn a trestů – tj. spíše více odměn, tresty spíše výjimečně a za skutečně podstatné prohřešky a používat spíše netělesných trestů. Zkrátka si při výchově uvědomovat, že tělesný trest je až tou úplně poslední možností a to nejen z důvodu jejich eticky pochybného ospravedlnění, ale rovněž i z důvodu jejich diskutabilní účinnosti. Jako zcela neakceptovatelné je pak zapotřebí zavrhnout veškeré tělesné tresty, které splňují definici tělesného týrání, neboť zde již jejich efekt není ani diskutabilní, ale přímo negativní.

3.2.1. Odměny

Odměny lze rozlišovat na více typů. Známe odměny materiální (hračka, bonbón) a odměny sociální (pochvala, pohlazení, uznání, umožnění zájmové činnosti atd.). Obecně se dá říci, že odměny jsou účinnějšími prostředky a mělo by jich být užíváno ve výchově dítěte více než trestů. Z hlediska psychologie učení je opakem podání odměny její neposkytnutí, jež vede k menší četnosti (vyhasínání) nežádoucího chování a nemá vedlejší účinky trestů. (J. Langmeier, D. Krejčířová, 1998)⁸ Bohužel velké procento rodičů neumí se systémem odměn zacházet smysluplně, často dochází k nemístným odměnám (kupování si pozornosti dítěte, vyplácení se z různých rodičovských prohřešků atp.) – na výchovu jedince toto může mít rovněž velký negativní dopad - stejně, jako pokud je defektní systém trestů. Podrobnější zaobírání se systémem odměn není předmětem této práce.

3.2.2. Tresty

Tresty jsou druhou možností, jak ovlivňovat nechtěné chování, ačkoli prokazatelně tou méně účinnou. Pokud mluvíme o trestu, musíme si předně uvědomit, co vše je dítětem chápáno jako trest. Z výše uvedené věty je zřejmé, že se tedy nejedná jen o problematiku tělesných trestů jako takových (ty jsou pouhou podmnožinou trestů), ale rovněž je možno mezi tresty zahrnout celou velkou skupinu rodičovských rozhodnutí, jdoucích proti momentálnímu zájmu dítěte, které bych shrnul pod pojmem „netělesné tresty“. Jedná se například o zákaz televize, zájmové činnosti, zákaz chození ven s kamarády, okřiknutí a pokárání, případně ignorování dítěte (dítě se snaží mít rodiče nakloněné na svou stranu a pokud nemá, je frustrované, což má být v tomto případě oním trestem). Přesto, že tresty jako

takové jsou méně účinné než odměny, výchova se bez nich obejít nemůže, což uznávají i zastánci tzv. volné výchovy.

3.2.2.1. Funkce trestů

J. Langmeier⁸ rozlišuje dvě základní funkce trestu – pozitivní a negativní. Mezi **pozitivní** pak zařazuje zejména pochopení dítětem, co znamená „ne“, „nesmíš“, tedy co je nesprávné. Dítě se učí rychleji rozeznávat, co je správné a co ne, když je za dobré pochváleno a za špatné pokáráno, než když je pouze odměňováno za dobré. Rychlosti změny nežádoucího chování při užití trestu (a zároveň i jeho poměrně silného paměťového efektu, jakožto dalších pozitivních vlastností užití trestu ve výchově) je výhodné využít zejména v situacích, kdy změna chování dítěte z podstatného důvodu nesnese odkladu. Jako příklad lze použít situaci, kdy dítě vběhne za míčem do silnice nebo když například fyzicky ubližuje jinému dítěti nebo zvířeti a podobně.

Jako **negativní** důsledky použití trestu pak Langmeier⁸ vyjmenovává následující:

- silné emoční reakce, jako strach a úzkost, jakožto kontraproduktivum při jakémkoli učení
- rozvoj generalizované úzkosti, ustrašenosti, plachosti, neurotizace až somatizace, jindy zase vzdorovitosti až antisociálního chování
- trest sice vede k potlačení nežádoucího chování, ale sám o sobě neučí dítě, co je oním žádoucím chováním – je zapotřebí součinnosti se systémem odměn
- vede často k vyhnutí se odhalení ze strany dítěte a s tím spojenému vyhnutí se trestu – vede ke lhaní, zatajování, učení podvodným činnostem atd.
- silný a častý trest vede k narušení vztahů mezi dítětem a trestajícím vychovatelem, což má následky v celé ostatní výchově jako takové
- opakovaný a častý trest ztrácí svou účinnost a vede k negativnímu začarovanému kruhu eskalace trestů ve výchově, což je nebezpečné zejména u dětí s ADHD (Attention Deficit Hyperactivity Disorder), dětí s psychickou deprivací, psychopatických dětí, dětí nadměrně impulzivních atd. (E. Vaníčková, 2004)¹⁶ – tresty jsou u nich neúčinné či málo účinné, neboť děti za svou poruchu a z ní plynoucí chování nemohou a buďto nejsou vůbec schopny nebo jen sníženě schopny ho eliminovat
- silný tělesný trest v prudkém afektu může vyústit ve skutečné týrání dítěte
- „značkovací“ efekt častých a opakovaných trestů: děti, označované často za „špatné“ se mohou v budoucnu častěji podle tohoto označení skutečně chovat

- přísně tělesně trestané dítě se oproti zbytku populace častěji v dospělosti stává agresivním vychovatelem (identifikace s agresorem)

Z výše uvedených pozitiv a negativ je zřejmé, že negativa jasně převažují a pokud vychovatel dopustí, aby převažovaly rovněž tresty ve výchově nad odměnami, jsou tím negativa ještě o to více potencována.

E. Vaníčková¹⁶ rozlišuje tři funkce trestu:

- **napravení škody** – trest chápe jako akt spravedlnosti, jehož prostřednictvím dítě plně porozumí svému provinění. Způsobilo-li dítě svým chováním škodu na věci či újmu jiné osobě, měla by tato újma/škoda být trestem napravena či nahrazena. Podmínkou je rozvaha a klid trestajícího, netrestat dítě za vlastní pocity, zklamání očekávání, rozmrzelost atp.
- **zabránění opakování nežádoucího chování** – trest je použit ke korekci chyby na principu učení špatnou zkušeností. Zde je na místě znovu zdůraznit, že u některých dětí tresty selhávají a vedou k nebezpečné spirále neúčinných trestů – viz. výše.
- **zbavení viníka pocitu viny** – pocit viny tvoří jádro trestu a odpuštění by se nemělo odkládat, neboť pocit viny je pro dítě velmi bolestivý. Důležité je rovněž po odpuštění již dítěti jeho vinu znovu nepřipomínat – prohřešek by měl být trestem anulován.

3.2.2.2. Důvody trestání

Ačkoli si to mnoho vychovatelů či rodičů jen nechtěně připouští, ne vždy je důvod, proč dochází k trestání dítěte skutečně racionálně odůvodnitelný. P. Kopřiva, J. Nováčková, D. Nevolová a T. Kopřivová (2007)⁷ uvádějí systematický přehled všech možných důvodů, proč dojde k potrestání dítěte – racionálních i těch, které příliš rodiči/vychovatelé nelichotí (citují):

Důvody trestání

Výchova

- pocit zodpovědnosti; chceme dětem vštípit mravní principy, chceme, aby dodržovaly povinnosti, sliby, dohody a pravidla
- chceme, aby si uvědomily hranice a meze (signál „stop“)
- chceme, aby změnily své chování, napravily, co způsobily
- pro ponaučení
- pro výstrahu ostatním
- prevence – chceme zabránit dalšímu nežádoucímu chování

Tradice, převzatý sociální model

- model výchovy převzatý z vlastní rodiny; zvyk

- představa, že tresty jsou nutnou součástí výchovy a my bychom selhali jako zodpovědní vychovatelé, kdybychom netrestali (i když se nám nechce)
- poslušnost jako výchovná hodnota
- sociální tlak (očekávání dalších dospělých, že dítě potrestáme)

Emoce

- emoční nezvládnutí situace; odreagování vlastních negativních emocí, špatné nálady (která ani nemusí souviset s nevhodným chováním dítěte)
- vztek, zlost, strach o dítě, o jeho bezpečnost a zdraví
- záměrná ventilace vlastních emocí

Potvrzení moci

- uznání autority; chceme prosadit svou pravdu
- dokázat si a udržet svou moc (motivem potrestání není to, že děti udělaly něco nesprávného, ale spíše, že to udělaly jinak, než jim dospělí nařídili, že neposlechly)
- pocit nadřazenosti
- pomsta, odplata
- uspokojení z utrpení druhého

Nevědomost

- bezradnost, neznalost alternativ, neschopnost řešit situaci jinak
- pocit bezmoci („dospělí nechají děti dělat, co chtějí, a pak si s nimi nevědí rady“)

Časový stres

- snaha reagovat na nevhodné chování dětí, i když je málo času

Pohodlnost

- rychlé řešení („krátký proces“)
- působit výchovně, aniž by to stálo moc námahy
- mít klid

Osobní problémy

- odreagování vlastních problémů
- nesplněná očekávání, zklamání
- náladovost, únava, podrážděnost
- problémy v komunikaci

3.3. Tělesný trest

Definice tělesného trestu není doposud ustálenou záležitostí. Jedná se o situaci, kdy vychovatel z výchovného důvodu přistoupí k přímému či nepřímému fyzickému ataku na dítě. Podstata tělesného trestu je podle mého názoru nejstarší výchovnou metodou, kterou používají i fylogeneticky mnohem starší živočichové, než je člověk. Vzhledem ke složitosti a vyšší úrovni myšlení člověka je však jeho účinnost už z této podstaty omezena jen na určitou dobu vývoje dítěte a v pozdějších dobách je již účinná buďto omezeně nebo vůbec. Z. Matějček³ charakterizuje podstatu fyzického trestu jako „jednoduchý, ba až primitivní výchovný zásah,“ který je vhodný pro děti kojeneckého až předškolního věku, neboť tyto děti nejvíce podnětů přijímají právě přímým tělesným kontaktem, a tak jsou mu zásahy v podobě tělesných vjemů nejsrozumitelnější.

E. Vaníčková¹⁶ uvádí definici tělesného trestu podle britské a švédské organizace EPOCH-Worldwide a Save the Children-Radda Barnen (1998): „**Tělesný trest je úmyslné či záměrné působení bolesti atakem na tělo pro kázeňský přestupek.**“

3.3.1. Charakteristika tělesného trestu

E. Vaníčková (2004)¹⁶ uvádí ucelenou charakteristiku tělesného trestu, který dle ní:

- porušuje tělesnou integritu dítěte
- s přibývajícím věkem dítěte ztrácí na účinnosti a pozbývá svůj smysl, protože odměny a tresty vázané na tělesné pocity vnímají pouze děti ve věku batolete
- primitivní tresty, resp. tresty na primitivní úrovni zatlačují dítě k primitivní reakci a brzdí tak vývoj jeho osobnosti
- stejně jako u jiných potrestání je i u něj velmi důležité hledisko jeho spravedlnosti a srozumitelnosti
- je provázen stresem (jako každý jiný trest), který může u starších dětí nabývat většího rozsahu podle toho, jak vnímají tělesný trest jako ponížení
- děti, které se učí napodobivým chováním, impresí vzorce sociálního chování, ukládají do paměti tělesné násilí jako metodu řešení náročných životních situací
- zvyšuje pohotovost dítěte k agresivnímu chování
- je-li naplněna definice násilí v tělesném trestu, stává se trest týráním dítěte
- vede k naučenému postoji bezmoci, poslušnosti a podřízenosti
- opakuje-li se, je rizikem pro odchod (útěk) dítěte od rodiny nebo z ústavu a převzetí zodpovědnosti za další život do vlastní režie

- opakuje-li se nebo jsou-li tělesné tresty kruté, jsou rizikem pro sebepoškozující chování

3.3.2. Formy tělesných trestů

Tělesné tresty mají spoustu forem. Jejich systematizace je rovněž neustálená. Osobně si myslím, že by šly rozdělit takto:

- **fyzické ataky** – pohlavek, políček, facka (dle zkušeností z praxe i podle výsledků průzkumu vůbec nejčastější tělesný trest (E. Vaníčková, 2004)¹⁶), burák, kostičky, třesení, kroucení ušima, tahání za vlasy, ponořování končetin do horké či studené vody, píchání špendlíkem, kroucení rukou, postrčení, různé formy bití a výprasků – ať už rukou či za použití předmětu, atd.
- **pasivní fyzické tresty** (pasivní ze strany trestajícího – od něj pochází pouze příkaz, který je trestaný donucen uposlechnout) – stoj na hanbě, stoj na hanbě s předpaženými rukama, klečení, klečení na předmětu (hrách), různé formy cvičení (kliky, dřepy atd.), mnohasetnásobné opisování věty, atd.
- **násilné omezení svobody** – svazování končetin, přivazování ke stromu, k židli, zalepování úst lepicí páskou, převazování očí, uzamčení v temné místnosti, nedání najíst, atd.

3.3.3. Pozitiva a negativa použití tělesných trestů

I přes veškerou doposud vyřčenou kritiku se tělesným trestům nedá odepřít pár **pozitiv**. Je jich však opravdu málo. Většina odborníků se shoduje, že občasné použití tělesného trestu (za podmínky, že je jinak správně vybalancovaný výchovný systém odměn a trestů) je na místě zejména u kojenců a batolat (maximálně v ranném předškolním věku), které přijímají podněty přímým tělesným kontaktem s okolím, a to zejména ze závažných důvodů, například z důvodu zabránění zranění či jiného závažného ohrožení dítěte (horká kamna, vbíhání do silnice, atd.). Postačí například lehké plácnutí přes ruku a vyhubování. Ani tyto závažné důvody nejsou podnětem pro excesivní fyzické tresty! V předškolním věku však již tělesný kontakt s okolím začíná postupně ztrácet na významu a s tím ruku v ruce tělesné tresty na účinnosti. (Dunovský, J, Dytrych, Z., Matějček Z., 1995)³ Někteří autoři dále zdůrazňují jako pozitivum tělesného trestu jeho rychlost a tudíž, že si dítě vytvoří bezprostřední spojení akce s reakcí, kterou si snadno zapamatuje a pravděpodobněji si tak zafixuje, které chování je nechtěné.

Negativ tělesných trestů je oproti pozitivům exponenciálně více:

- často bývá projevem racionalizace rodiče tak, aby sám sebe ospravedlnil, a souvisí spíše se selháním rodiče, který si neví rady, než s prohřeškem dítěte
- u dítěte vede k negativním emocím a může vést k patologickému vývoji osobnosti dítěte (učí násilí; ničí jistotu pocitu bezvýhradné lásky bezpečí a přijetí a narušuje tak vztahy uvnitř rodiny; je příčinou úzkosti v očekávání dalšího útoku; v dítěti vyvolává zlobu, vztek a hněv, které spouští touhu po pomstě a může rozehrát spirálu naschválů a násilí; programuje dítě k akceptaci nelogických argumentů; snižuje citlivost a soucit; učí dítě, že si nezasluhuje respekt; učí dítě, že k dobru se dopravuje trestem; učí dítě, že trápení se ignoruje; učí dítě, že trest a násilí jsou projevy lásky; učí dítě k popírání pocitů); u opakovaně excesivně tělesně trestaných dětí může vést až k posttraumatické stresové poruše, eventuálně k CAN syndromu
- o bod výše vyjmenovaná negativa mohou mít konkrétní konsekvence v následném chování v dětství traumatizovaného adolescenta/dospělého (transgenerační přenos násilí v rámci imprese sociálního vzorce násilného chování, sociálně-patologické chování, zatvrzení a citová plochost nebo naopak odevzdanost a generalizovaná úzkost až somatizace, sklon k depresím a násilí, nízké sebevědomí, perfekcionismus – riziko vzniku poruchy příjmu potravy, praktikování šikany, chytání se nežádoucích part, experimentování s drogami, snížení kognitivního vývoje, chudost sociálních vazeb, méně přátel, méně koníčků, sadismus, masochismus atd.) a projikují se tak v rámci celé společnosti jako obrovský problém, do kterého jsou zatahováni další a další lidé z jeho okolí
- při splnění níže uvedených podmínek může splnit kritéria tělesného týrání

3.3.4. Definice tělesného trestu, který je možno kvalifikovat jako tělesné týrání

Zdravotní rada Evropy definovala roku 1992 **tělesné týrání jako tělesné ublížení dítěti nebo vědomé odmítnutí zabránit takovému ublížení.**

Tato problematika je v popředí zájmu odborníků, neboť hranice mezi tělesným trestem přijatelným a nepřijatelným (a splňujícím tedy kritéria tělesného týrání), může být velmi úzká a bylo tedy zapotřebí jasně definovat, co je ještě tělesný trest a co už je tělesné týrání. WHO definuje tělesný trest jako týrání jestliže: **„Tělesný trest je tělesným týráním, dochází-li k potrestání za pomoci předmětu, je-li bití směřováno na citlivé části těla (hlava, břicho,**

oblast genitálií, plosky a dlaně), nebo také tehdy, zůstávají-li na těle po ranách stopy (modřiny, škrábance apod.)“ (E. Vaníčková, 2004)¹⁶

Z uvedeného je jasné, že při veškeré snaze je tato definice stále ještě pro řadu zemí a zejména pro jejich laickou veřejnost problematická (neztotožňuje se s léty vžitým výchovným modelem v jednotlivých státech), a tudíž logicky vážně schvalování příslušných zákonů o zákazu tělesných trestů a v mnohých státech i národní zákony o právech dítěte jako takové. Vždyť kupříkladu z pohledu běžného občana České republiky rodič, který výjimečně užije při výchově pásek nebo vařečku po nějakém skutečně závažném prohřešku dítěte, ještě automaticky není tyranem (což je definicí de facto řečeno). K této názorové diverzifikaci v rámci jednotlivých států dochází podle mého názoru zejména z toho důvodu, že západní vyspělé demokracie jsou v implementaci pedocentrismu, ochraně dětí a jejich zájmů do povědomí široké veřejnosti dále, než kupříkladu postkomunistické demokracie – a tudíž i naše země – a nebetyčně dále, než kupříkladu mnohé rozvojové země, jejichž výchovné modely vycházejí často z naprosto odlišných kulturně-historických tradic. V mnohých z nich je tak dodnes Úmluva o právech dítěte jen cárem papíru a vymahatelnost mezinárodního práva (o vymahatelnosti jakéhokoliv práva ani nemluvě) téměř nulová.

3.4. CAN, posttraumatická stresová porucha (PSTP)

Dochází-li k aktivnímu tělesnému trestání dětí, překračujícím mez stanovenou v rámci definice výše, a to k trestání zvláště krutému, opakovanému až pravidelnému, třeba i „bezdůvodnému“ z hlediska dítěte apod., může toto vyústit až v syndrom CAN či posttraumatickou stresovou poruchu.

3.4.1. Syndrom CAN

Zkratka CAN pochází z anglického Child Abuse and Neglect, což bývá do češtiny překládáno jako **syndrom zneužívaného a zanedbávaného dítěte** a sdružuje interdisciplinární problematiku týrání (jak fyzického, tak psychického), zneužívání a různých forem zanedbávání, které podrobněji popisují níže. Je jedním z nejvážnějších a nesložitějších problémů v péči o dítě.

Komplexnost a šíři celé problematiky syndromu CAN nejlépe dokumentuje obecnost definice týrání, zneužívání a zanedbávání, za což považujeme **jakékoliv nenáhodné, preventabilní, vědomé (případně i nevědomé) jednání rodiče, vychovatele anebo jiné osoby vůči dítěti, jež je v dané společnosti nepřijatelné nebo odmítané a jež poškozuje**

tělesný, duševní i společenský stav a vývoj dítěte, popřípadě způsobuje jeho smrt. (J. Dunovský, Z. Dytrych, Z. Matějček a kol., 1995)³

Tělesné týrání je způsobováno nejčastěji bitím, kopáním, škracením, popálením atd. a vede k různým poraněním, v nejhorším případě až smrtelným. Těch si všimne nejspíše PLDD, případně ambulantní pediatr, někdy též chirurg, neurochirurg, neurolog; lékař má v případě, že pojme podezření (ostatně jako kdokoli další), zákonem stanovenou ohlašovací povinností orgánům činným v trestním řízení a/nebo orgánu sociálně-právní ochrany dětí.

V rámci syndromu CAN rozeznáváme další formy týrání: psychické a emocionální týrání, psychické a fyzické zanedbávání, zneužívání (zejména sexuální) a další zvláštní formy CAN, jako organizované, systémové týrání dětí, rituální týrání a pro lékaře velmi významný fenomén – Münchhausenův syndrom by proxy.

Terapie syndromu CAN je ve většině případů během na dlouhou trať. Preventivní postupy jsou rovněž vypracovány. Podrobné popisování syndromu CAN, jeho terapie a prevence je však svou složitostí a šíří zcela mimo rozsah a záměr této práce.

3.4.2. Posttraumatická stresová porucha (PSTP)

PSTP může vzniknout následkem kruté a stresující události s individuální časovou latencí, u dětí (které jsou ke vzniku PSTP obecně více náchylné, než dospělí) nejspíše 4-6 měsíců. Většinou se jedná buďto o následek nějaké živelné události či nehody (zemětřesení, ničivé povodně, velké dopravní nehody, požár atd.) či o následek krutého osobního zážitku (znásilnění, přepadení, týrání, mučení atd.). U dítěte se spíše rozvine, pokud je vystavováno traumatizaci opakovaně, po delší dobu a pokud je trýznitelem či pachatelem sexuálního abúzu tzv. klíčová osoba (otec, matka či jiná osoba, ke které má dítě silné emocionální pouto), respektive pokud jiná klíčová osoba toto násilníkové chování toleruje (např. fenomén mlčících matek v rámci intrafamiliárního modelu sexuálního zneužívání). Pro dítě se toto trauma stává nezděditelnou dědičnou ztrátou na celý další život; je proto zapotřebí včasná diagnostika a terapie.

Diagnostické pro PSTP jsou tyto znaky u dítěte:

- **znovuprožívání traumatu** – vizualizace vzpomínek, flashbacky, noční můry, děsivé představy, nevědomé přehrávání traumatu do drogové a sexuální scény, suicidálního a parasuicidálního chování atd.
- **vyhýbavé chování** – snaha vyhnout se všemu, co připomíná traumatickou událost nebo s ní jakkoli souvisí, ztráta pozitivních emocí (anhedonie, otupělost, případně

rozmrzlost; často rovněž amnézie na traumatickou událost, mající negativní dopad v oblasti soudně-právní)

- **vegetativní hyperaktivita** – poruchy spánku, časté úlekové reakce, obtíže při modulaci agrese, zvýšená dráždivost, somatizace příznaků (u dětí častěji, než u dospělých)

Důsledkem PSTP jsou zejména poruchy osobnosti, poruchy adaptace na prostředí, deformace životních událostí, vegetativní potíže, výrazné psychické napětí, anhedonie, omezená společenská angažovanost vedoucí až k sociální izolaci, narušení účelného jednání, silné zážitky úzkosti a paniky, limity pro životní styl a seberealizaci, pokles frustrační tolerance, poruchy v sexuálním životě, nižší schopnost soustředění, snížený pracovní výkon, zvýšená unavitelnost, v budoucnu problémy v rodičovské roli a další.

V rámci terapie jsou u dětí a adolescentů používána antidepresiva, anxiolytika a další farmaka, doplněná o psychoterapii (kognitivně-behaviorální terapie, relaxační techniky, terapie hrou, arteterapie, muzikoterapie, canisterapie a další). (E. Vaníčková, 2004)¹⁶

4. Praktická část

4.1. Hypotézy výzkumu

Celý následující výzkum byl založen na jediném cíli – pojmout problematiku tělesných trestů u studentů 3.LF UK co možná nejkompaktněji; od retrospektivního pohledu až po současné postoje studentů, které budou předpokládaně do budoucna rezultovat v jejich určité chování. Z důvodu této velké tématické obsažnosti proto bylo vyřčeno větší množství hypotéz, než je u podobných prací zvykem.

Pracovní hypotéza č.I. vycházela z empirických poznatků o vyšší úrovni dosaženého vzdělání rodičů studenta 3.LF UK ve srovnání s běžnou populací a z toho plynoucího následně předpokládaného méně častého používání tělesných trestů při jeho výchově a používání jejich mírnějších forem.

Rovněž převážně z empirických poznatků vychází i hypotéza č.II., která předpokládá, že studenti 3.LF UK nebyli příliš trestáni za školní prospěch a bezdůvodně.

Pracovní hypotéza č.III. vychází z empirických poznatků a z výsledků v minulosti proběhnutých studií a předpokládá, že pokud některý rodič studenty 3.LF UK v dětství trestal, byla to spíše matka.

Pracovní hypotéza č.IV. vychází z empirických poznatků a z výsledků v minulosti proběhnutých studií a předpokládá, že rodiče studentů častěji používali různé formy alternativních trestů a studenti je považovali za účinnější, než tělesné.

Na čistě empirickém podkladě (ze zkušeností z autorova okolí) je založena i hypotéza č.V., která předpokládá, že jakožto poučená veřejnost (v rámci výuky) budou mít studenti při výchově svých dětí sklon nepoužívat tělesných trestů a budou zvýšeně podporovat zákaz tělesných trestů zákonem.

Na empirickém podkladě stojí i poslední hypotéza č.VI., která předpokládá, že tělesně trestaní studenti budou mít nyní po letech problematičtější vztah k trestajícímu rodiči.

4.2. Metodika práce

4.2.1. Metoda

K získání relevantních dat v požadovaném množství a šíři byla vybrána a provedena metoda dotazníkového šetření.

Dotazník (viz. příloha č.5) obsahoval 18 otázek. 15 otázek, vzhledem k charakteru dotazu, bylo položeno uzavřenou formou, 3 otázky byly typu multiple-choice s dodatečným prostorem pro tvorbu odpovědi, kterou by uvedený výčet neobsahoval. Dotazník zaručoval plnou anonymitu. K administraci dotazníku docházelo čistě náhodným způsobem mezi studenty 3.LF UK.

4.2.2. Zpracování výsledků

Vyplněné dotazníky byly zpracovány standardními metodami kvantitativního i kvalitativního hodnocení. Odpovědi respondentů byly vyhodnoceny nejprve podle jednotlivých otázek a zpracovány do tabulek podle četnosti uváděných odpovědí. Následně byla data zpracována, vzájemně porovnávána a konečně vyhodnocována s ohledem na stanovené hypotézy. U těch otázek, u kterých bylo nutno vypracovat zvláštní metodiku jejich zpracování, bude uveden odkaz na podrobný rozbor metodiky v příloze.

4.2.3. Charakteristika souboru

Do zkoumaného souboru byli, vzhledem k cílům a zaměření práce, zcela náhodnou formou vybráni zástupci studentů 3. LF UK. Osloveno bylo celkem 80 studentů, z toho 40 žen a 40 mužů. Návratnost dotazníků byla 62 ks, tj. 77,5%. Získaná data lze považovat za reprezentativní.

Zpět k analýze se podařilo získat 28 (70%) vyplněných dotazníků od mužů a 34 (85%) dotazníků od žen. Důvod k finální nespolupráci oněch 18 studentů se nepodařilo zjistit.

V úvodu dotazník obsahoval tři otázky, sloužící ke kategorizaci jednotlivých respondentů dle pohlaví, věku a ročníku studia (podrobněji viz. tab.1). Pro charakteristiku souboru je též významná otázka č.4, směřující na stupeň vzdělání respondentových rodičů – viz tam. Tak byla získána následující základní kategorizační data pro další analýzu.

Tab.1.: *Množství vyplněných dotazníků, počet zástupců jednotlivých ročníků dle pohlaví a jejich věk*

	počet vyplněných dotazníků (ks)	pohlaví		věk		
		muž	žena	nejnižší	nejvyšší	průměrný
1. roč.	6	2 (33%)	4 (67%)	19	21	20
2. roč.	12	6 (50%)	6 (50%)	20	24	22,2
3. roč.	13	7 (54%)	6 (46%)	21	24	22,8
4. roč.	9	5 (56%)	4 (44%)	23	25	24
5. roč.	9	4 (44%)	5 (56%)	24	27	25,3
6. roč.	13	4 (31%)	9 (69%)	26	29	26,7
CELKEM	62	28 (45%)	34 (55%)	19	29	23,7

4.3. Výsledky

Otázky 1) – 3)

Podrobně byly již probrány v kapitole 4.2.3 a shrnuty do tab.1.

Otázka 4) „Nejvyšší dosažené vzdělání rodičů:“

Výsledky této otázky se přímo vztahují k charakteristice souboru, neboť bylo (dle očekávání) shledáno, že soubor je zajímavý především enormně vysokým procentem vysokoškolsky vzdělaných rodičů. Podrobnější data k této otázce viz. tab.2. Celkově má alespoň jednoho vysokoškolsky vzdělaného rodiče téměř 76% všech studentů, oba dva zároveň pak téměř 40,5%. Pouze 24% studentů pak nemá za rodiče ani jednoho vysokoškoláka.

Otázka 5) „Byl/a jste někdy tělesně potrestán/a?“

Celkově bylo někdy za život od rodičů tělesně ztrestáno nějakou formou tělesného trestu 87% studentů, 13% pak uvedlo, že jejich rodiče nikdy tělesného trestu neužili. Podrobněji viz. tab.3.

Otázka 6) „Jak často jste byl/a od rodičů tělesně trestán/a?“

Na tuto otázku odpovědělo nejvíce studentů, konkrétně 35%, že „občas“. Téměř stejný díl, 34%, však odpověděl, že „výjimečně“. Situace je rovněž vyrovnaná u dalších dvou položek – 18% studentů odpovědělo, že bylo potrestáno „často“ a konečně 13% uvedlo, že „nikdy“. Podrobněji viz. tab.4.

Otázka 7) „Který z rodičů Vás tělesně trestal častěji?“

Celkově u všech tělesně trestaných studentů, je jako častější vykonavatel fyzického trestu vnímán otec (57%), než matka (43%). Podrobněji viz. diskuze k hypotéze č.III. (kapitola 4.4) a tab.5.

Otázka 8) „Za co Vás rodiče tělesně trestali?“

Největší počet studentů, 61%, uvedlo jako nejčastější důvod pro tělesný trest odmítnutí poslušnosti vůči rodičům. Dalšími nejčastějšími důvody se ukázalo být lhaní (55,5%), pozdním návrat domů (52%) a bitky se sourozencem (48%). Pouze 2 ženy byly potrestány za

jinou, než vyjmenovanou možnost – jedna za používání vulgárních slov a druhá za ztrátu věci. Podrobněji viz. tab.6.

Vyskytli jedinci, kteří zaškrtili možnost „bezdůvodně“ a ve dvou případech ze tří zároveň v otázce č.6 možnost „často“. Procentuální číslo 8% tak v chlapeckém sloupcu svítí poněkud varovně. Otázka je, jestli lze takový výsledek vůbec brát vážně; vzhledem k malému počtu respondentů může jít o statistickou chybu.

Otázka 9) „Jakých tělesných trestů Vaši rodiče používali?“

Nejčastějším trestem v souboru se ukázal být pohrabeček (74%), následovaný výpraskem rukou na zadek (72%) a výpraskem předmětem (54%). Podrobněji viz. tab.7.

Pouze jeden muž (4%) uvedl jiný způsob tělesného trestu, než byly uvedené a to „*klepání na hlavu, studená voda*“.

Otázka10) „Považoval/a jste tělesné tresty za účinné?“

Na tuto otázku odpovědělo nejvíce (35%) studentů „ano“; téměř stejný počet (34%) se ale vyjádřilo záporně a 31% odpovědělo „nevím“. Podrobněji viz. graf 1) a tab.8.

Bylo předmětem eminentního zájmu, jak odpoví na tuto otázku studenti, kteří zaškrtili v otázce č. 6 možnost „často“ (a byli tedy často vystaveni fyzickým trestům). Do této skupiny spadají 3 ženy, z nichž 100% odpovědělo na tuto otázku „ne“, a 8 mužů, z nichž „ne“ odpověděli 3 (37,5%), „ano“ 4 (50%) a možnost „nevím“ pak označil 1 kolega (12,5%).

Otázka 11) „Používali Vaši rodiče i jiné tresty?“

93,5% respondentů uvedlo, že jejich rodiče alternativních trestů užívali, 6,5% pak, že nikoliv. Podrobněji viz. tab.9.

Otázka se dále zajímala o podrobné informace, jakých tělesných trestů konkrétně rodiče užívali. Suverénně nejčastějšími alternativními tresty bylo vyhubování a zákaz televize (obojí zažilo 67% studentů). Následuje zákaz chození ven (57% studentů), zákaz kontaktu s kamarády (45%), povinné domácí práce (41%), nemluvení rodičů (38%), odejmutí kapesného (36%), zákaz počítače, který vykazuje velkou mezipohlavní diferencii (59% chlapců vs. 13% děvčat), dále vykázaní z místnosti či bytu (26% studentů), odejmutí věci (24%) a nakonec zákaz zájmové činnosti (12%) a zákaz sladkostí (10%), ve kterém vedou chlapci nad děvčaty (18,5% chlapců vs. 3% děvčat). Pouze jedna respondentka využila možnosti vyjmenovat další formu užívaných trestů a napsala: „*Opisování vět, zničení věci, nucení dát pryč zvíře.*“ Podrobněji viz. tab.10.

Otázka 12) „Považoval/a jste tresty z bodu 11) za účinnější, než tělesný trest?“

69% studentů na tuto otázku odpovědělo „ano“ a zbytek byl rozdělen na dva téměř identicky veliké celky – 16% odpovědělo, že „ne“ a 15% se nedokázalo rozhodnout a uvedlo „nevím“. Podrobněji viz. tab.11.

Otázka 13) „Jak často užívali Vaši rodiče trestů z bodu 11)?“

Nevětší počet studentů, 51%, uvedlo, že je jejich rodiče alternativně trestali „občas“; pouze 5% studentů nebylo touto formou trestu potrestáno nikdy.

Shromážděná data byla pro přehlednost formulována do tab.12.

Otázka 14) „Víte něco o Úmluvě OSN o právech dítěte?“

Nejvíce studentů (47%) uvedlo, že o Úmluvě o právech dítěte již slyšelo, ale nic bližšího o ní neví. Pouze 5% studentů neví, že Úmluva existuje. Podrobněji viz. tab.13 a v příloze č.1.

Pět studentů uvedlo, že Úmluvu zná detailně, z toho dvě ženy (obě fyzicky trestány nikdy nebyly a obě jsou rovněž odpůrkyněmi fyzických trestů ve smyslu otázky 16) a tři muži (všichni byli v dětství často a celkem krutě fyzicky trestáni; dva z nich jsou rovněž odpůrci používání fyzických trestů ve smyslu 16. otázky a jeden je hodlá ve výchově používat). Prostřednictvím této malé sumarizace lze usuzovat, že sklony k tomu detailně si přečíst Úmluvu a zajímat se o ni mají děti z „extrémních rodin“, tj. z rodin, kde buďto docházelo ke krutému trestání nebo kde nebyly pro změnu tělesné tresty používány vůbec. K ověření platnosti této teze by bylo ovšem zapotřebí mnohem rozsáhlejšího souboru.

Otázka 15) „Hodláte v budoucnu při výchově svých dětí používat fyzické tresty?“

Na tuto otázku odpověděla nadpoloviční většina studentů (53%), že tělesných trestů výjimečně užívat hodlá. Nikdo ze studentů neuvedl, že by tělesných trestů hodlal užívat pravidelně. Podrobněji v tab.15.

Otázka 16) „Označte prosím výroky, se kterými se ztotožňujete (vždy jeden výrok z dvojice):“

73% studentů označilo jako jim nejbližší výrok „nesouhlasím s tím, že jakákoliv forma tělesného trestu je neakceptovatelná“. 65% studentů nepodporuje zákaz tělesných trestů zákonem. 56% respondentů si myslí, že „používání tělesných trestů nemá velké negativní celospolečenské dopady“. 23% studentů si myslí, že „jakákoliv forma tělesného trestu je

neakceptovatelná“ a 24% podporuje zákaz tělesných trestů zákonem. 47% si myslí, že tělesné tresty jsou účinné a 45%, že účinné nejsou. Někteří respondenti nebyli schopni k některé z dvojice výroků zaujmout postoj a neodpověděli vůbec. Podrobněji viz. tab.16 a příloha č.2.

Otázka 17) „Myslíte, že by Vás jako rodiče donutil zákaz použití tělesného trestu zákonem ke zvážení, zda ho použít?“

44% studentů by takový zákaz zákonem použití tělesného trestu zvážít donutilo, 32% nikoli a 24% nedokázalo na tuto otázku odpovědět. Otázka se ukázala být poměrně výrazně pohlavně diferencovaná, kdy celá polovina žen uvedla, že by je takový zákon ke zvážení užití tělesného trestu donutil, zatímco u mužů to byla pouze třetina z nich (36%). Podrobněji viz. tab.17.

Otázka 18) Jaký je dnes Váš vztah k rodičům?

52% respondentů hodnotí svůj současný vztah k otci jako výborný, k matce 42%. Naproti tomu jako špatný hodnotí svůj vztah k otci 1,5% respondentů, k matce však nikdo. 3 respondenti (5%) nebyli schopni svůj současný vztah k otci zhodnotit, k matce toho nebyl schopen pouze 1 respondent (1,5%). Podrobněji viz. tab.18, diskuze k hypotéze č.VI. (kapitola 4.4) a v příloze č.3 a 4.

4.4. Diskuze

Hypotéza č.I., že vzdělání rodičů studenta 3.LF UK je vyšší ve srovnání s běžnou populací a z toho plynoucí následně předpokládané méně časté používání tělesných trestů při jeho výchově a používání jejich mírnějších forem, **se potvrdila částečně.**

Populace ČR má zhruba 14% obyvatelstva s vysokoškolským vzděláním. (ČT24 online)¹⁷ Rodiče studentů 3. LF UK mají proti tomu vysokoškolské vzdělání ve více než 56%. V tomto ohledu tedy hypotéza potvrzena byla.

Odpověď na druhou část hypotézy souvisí s velkými epidemiologickými studiemi, které proběhly v letech 1994 a 2003 a jejichž výsledky pro ni mohou být mustrem. V nich uvedlo 90,1% dětí (1994) respektive 86,4% (2003), že se setkala při výchově s fackou, kopancem, výpraskem nebo silnou ránou. (Vaničková E., 2004)¹⁶ Oproti tomu v našem souboru uvedlo 87% studentů, že se setkali s nějakou formou tělesného trestu (forma se více-méně překrývá) a 13% nebylo tělesně trestáno. Jsou to tedy hodně podobná čísla, jakých dosáhla obecná populace ve studii roku 2003, ovšem s tím rozdílem, že studenti 3.LF UK byli vychováni v osmdesátých či devadesátých letech; čísla se tudíž u našeho souboru zhruba o dekádu předběhla. I tak je ale finální číslo tělesného trestání studentů vyšší, než jak autor předpokládal. Pokud jde o četnost, výsledkem studie z roku 1994 je fakt, že často (více než jednou týdně) je výpraskem trestáno 21,5% dětí. V našem souboru uvedlo 18% studentů, že bylo tělesně trestáno často (29% mužů a 9% žen). Do toho jsou započítány i mírnější formy trestů, než výprask, takže skutečné číslo k porovnání by bylo ještě menší. V tomto ohledu je proto hypotéza rovněž pravdivá.

V čem ovšem pravdivá být nemusí (a s danými daty zřejmě není) je fakt, že výprask předmětem zažilo 53% studentů, což je oproti 27,5% (1994) a 25,8% (2003) obudné číslo, které si autor práce vysvětluje tím, že dost žáků 4. tříd ZŠ, kteří se obou zmíněných studií zúčastnili, se ještě – kulantně řečeno – „nedožilo své vařečky“ (jak tomu je u již dospělých studentů 3.LF UK) a postupem času by tak u nich ještě tato čísla nemusela být definitivní. Autora rovněž znepokojilo dost časté používání hrubších tělesných trestů, jako kroucení ušním boltcem (11%), postrčení proti zárubním či zdi (9%), tahání za vlasy až vytrhávání vlasů (5,5%) a nedání najíst (5,5%). Je ovšem otázkou, v jakém věkovém období tyto tresty studenti zažili – modelově je kupříkladu rozdíl hrubě postrčit malé bezbranné dítě nebo provokujícího adolescenta.

K pravdivosti této části hypotézy se tudíž autor s danými daty necítí oprávněn vyjadřovat.

Hypotéza č.II., která předpokládala, že studenti 3.LF UK nebyli příliš trestáni za školní prospěch a bezdůvodně, **se nepotvrdila.**

Při formulaci této hypotézy autor původně vycházel z předpokladu, že jakožto inteligentní lidé jednak neměli studenti 3.LF UK nikdy příliš problémů se školním prospěchem a když už, že se rodiče, jakožto vzdělaní lidé (vyplývá z hypotézy č.I.) spíše přiklonili k nějakému smysluplnému řešení, než aby použili fyzického trestu. Z výsledku práce však vyplývá, že tento předpoklad byl bohužel mylný. Za špatný školní prospěch bylo totiž někdy tělesně potrestáno plných 31% studentů. Děti v jiných studiích uvádí důvod špatného prospěchu ve škole / špatné známky k použití tělesného trestu rodiči jako jeden z nejčastějších (26% dětí při epidemiologické studii v roce 1994) (Vaníčková, E., 2004, online)¹⁵ a toto číslo je stále o dost nižší, než číslo, plynoucí z této práce. Ostatně i další čísla, plynoucí z této práce, jsou diametrálně vyšší (a to včetně možnosti „bezdůvodně“ - 5,5%) (viz. tab.6.), než výsledky velkých studií u žáků ZŠ.

Otázkou zůstává, proč tomu tak je. Autor se domnívá, že se jedná o jakýsi fenomén „zpětného vybavování si“, kdy dospělý člověk, který v průběhu života jistě zažil více konfliktních situací s rodiči (v rámci problematických adolescentních let atd.), než desetileté dítě, a skládá tak rodičům jakýsi pomyslný „účet“ za všechna „příkoří“, která si pamatuje. V dotazníku měl být zřejmě kladen větší důraz na to, zda toto tělesné trestání probíhalo výlučně v dětském věku – pak je ovšem nastolena otázka další – kdo by si takovou věc s jistotou pamatoval?

Pracovní **hypotéza č.III.**, předpokládající, že pokud některý rodič studenty 3.LF UK v dětství trestal, byla to spíše matka, **se rovněž nepotvrdila.**

Že je matka častějším vykonavatelem tělesných trestů, než otec, vyplývá ze dříve provedených studií. Matka trestá častěji, ale mírněji, otec méně často, ale často pak dojde i na výprask předmětem (Vaníčková E., 2004)¹⁶, což měl autor při vyslovení této hypotézy na mysli. Z našeho souboru však otec rezultuje jako jednoznačně dominantní tělesný exekutor (plných 57%).

Ve výsledcích na tuto otázku byly poměrně významné mezipohlavní rozdíly. U mužů byla matka identifikována jako častěji trestající ve třetině (33%) případů, naproti tomu u žen byla matka jako dominantní fyzický trestající určena v 50% případů. U otce je pak tento trend

přesně opačný, 67% mužů ho vnímá jako dominantního exekutora tělesných trestů, oproti 50% žen. Je tím naznačený trend otce, zdráhajícího se tělesně trestat dítě něžného pohlaví? Je rovněž velkou otázkou, proč byl otec označen za dominantního exekutora, poměrně silně v rozporu s čísly, získanými z velkých studií? Autor se domnívá, že svou roli hraje fakt, že dospělý člověk si spíše pamatuje „velké výprasky“ od otce a případné drobné „ústrky“ ze strany matky má tendenci zapomínat. Nebo je standardní otec studenta 3.LF skutečně tak odlišný od průměrného otce (nejen svým vzděláním, ale například sklonem brát více výchovu do svých rukou)? I to je jedna z eventualit. Byl by zapotřebí další průzkum.

Hypotéza č.IV., že rodiče studentů častěji používali různé formy alternativních trestů a studenti je považovali za účinnější, než tělesné, **se potvrdila.**

Používání fyzických trestů ze strany rodičů bylo časté podle 18% studentů a podle 35% občasné a používání alternativních trestů časté podle 25% studentů a občasné podle 51% studentů. 69% kolegů považovalo alternativní tresty za účinnější, než tělesné (které shledává účinnými jen 35% kolegů). Tato zjištěná fakta dostatečně jasně dokládají předpokládanou pravdivost této hypotézy.

Podle autora této práce jsou tato fakta jednak v jednoznačné korelaci s méně častým používáním tělesných forem trestu a zadruhé odpovídá představám o průběhu výchovy (alternativní tresty, neautoritativní výchova) v rodinách vysokoškoláků. Data jsou navíc dle autora zatížena a devalvována výše zmíněnou domnělou chybou ve vnímání četnosti i formy tělesných trestů ve výchově z hlediska dospělého člověka (studenta 3.LF) a rozhodně zatížena časovým posunem, neboť se bavíme o době před cca 15 - 20 lety, kdy byla tato, z dnešního pohledu „přísnější“ forma výchovy aktuálnější, než dnes, neboť dochází k jejímu postupnému přehodnocování a přibližování k „západnímu“ modelu výchovy. Této problematice by bylo zapotřebí dále se věnovat.

Pracovní **hypotéza č.V.**, která předpokládala, že jakožto poučená veřejnost (v rámci výuky) budou mít studenti při výchově svých dětí sklon nepoužívat tělesných trestů a budou zvýšeně podporovat zákaz tělesných trestů zákonem, **se nepotvrdila.**

79% studentů chce používat tresty občas či výjimečně, pouze 13% je rozhodnuto jich nevyužívat. 73% si myslí, že některé formy (myšleno mírné) tělesných trestů jsou akceptovatelné. Ve srovnání s posledními průzkumy (ZPRAVODAJSKÝ PORTÁL LIDOVKY.CZ on-line)¹⁸ je oněch 79%, vyplývající z této práce, dokonce vyšší, než v obecné populaci. Ve světle dalších faktů, sice že 47% studentů má za to, že tělesné tresty jsou

neúčinné (z pohledu dospělého člověka) a že pouze 35 procentům studentů se tělesné tresty zdály účinné v dětství, se skutečnost, že plných 79% hodlá tělesného trestu v budoucnu užívat, jeví značně rozporuplně.

Celých 65% studentů nepodporuje zákaz tělesných trestů zákonem (oproti 24% studentů, kteří ho podporují).

Podrobnější analýzou často tělesně trestaných studentů bylo dále zjištěno, že dokonce 55% považovalo tělesný trest v dětství za účinný a jedním dechem dodávají, že nyní již trest za účinný nepovažují (55%), že používání tělesných trestů nemá velké celospolečenské negativní dopady (55%), že nesouhlasí s tím, že jakákoliv forma tělesného trestu je neakceptovatelná (64%), 55% z nich dokonce nepodporuje zákaz tělesných trestů zákonem a pouze 36% z nich nehodlá v budoucnosti používat tělesné tresty. Podrobněji viz. tab.19 v příloze.

Naprostu obdobná je překvapivě rovněž situace u v dětství tělesně netrestaných kolegů, co se budoucího trestání jejich dětí týče. Alespoň u nich však vítězí názory, že tělesné tresty jsou neúčinné (62,5%), že jejich používání má velké celospolečenské negativní dopady (50%), ale většina z nich (50%) rovněž nepodporuje zavedení zákazu tělesného trestání zákonem.

Autorovi práce se tyto výsledky jeví jako překvapivé - v negativním slova smyslu. Z paralelních studií (ZPRAVODAJSKÝ PORTÁL LIDOVKY.CZ online)¹⁸ vyplývá, že pouze 31% populace ČR nikdy netrestá děti fyzicky a čísla, plynoucí z této práce jsou de facto ještě horší. Jediné přijatelné vysvětlení zjištěného stavu se mu tak jeví, že studenti o tomto problému příliš nepřemýšlejí a že jsou celkově v této problematice nedostatečně informováni.

Poslední **hypotéza č.VI.**, která předpokládala, že tělesně trestaní studenti budou mít nyní po letech problematictější vztah k trestajícímu rodiči, **se rovněž nepotvrdila.**

Pro účely odpovědi na tuto hypotézu byla vytvořena otázka č.18 a zvolena speciální metodika jejího hodnocení (viz. příloha č.3). U mužů se tento metodický postup osvědčil – na jeho podkladě bylo zjištěno, že celkem 6 mužů označilo svůj vztah jako „nedobrý“ či „špatný“ k jednomu či oběma rodičům. 5 z nich má nedobrý či špatný vztah k otci a všechny trestal pouze otec; z těchto pěti jeden muž má špatný vztah k otci a zároveň nedobrý vztah k matce, i když jej trestal pouze otec. Jeden muž pak má nedobrý vztah k matce a trestala ho častěji matka. U žen se tento postup ovšem naprosto neosvědčil [pouze 2 ženy označily svůj vztah k rodičům za nedobrý; jedna žena k otci, ačkoli jí trestala pouze matka a druhá, trestaná oběma rodiči (více matkou) k matce]. Bylo proto zapotřebí vyzkoušet ještě jiný přístup (viz.

příloha č.4). Na jeho podkladě bylo zjištěno, že 12 mužů z 28, což je necelých 43%, má nevyvážený vztah k rodičům.

V této fázi (vzhledem ke znění hypotézy č.VI.) autora nezajímalo, jaká je kvalita vztahu konkrétně, nýbrž pouze fakt, že mají k jednomu rodičovi horší vztah, než ke druhému. 6 z nich (21,5%) má horší vztah k otci a trestal je více či pouze otec, 4 muži (14%) mají horší vztah k matce a trestala je více nebo pouze matka a 2 muži (7%) mají horší vztah k matce, ačkoli je trestal pouze či více otec.

Ženy mají podstatně méně nevyvážený vztah k rodičům; pouze 9 žen tak uvedlo (26%). 2 z nich mají horší vztah k otci a trestal je pouze či více otec, 3 mají horší vztah k matce a trestala je pouze či více matka. 3 ale mají horší vztah k matce, ačkoli je trestal pouze či více otec a 1 žena má horší vztah k otci, ačkoli byla trestána pouze či více matkou.

Ačkoli u se u mužů tedy platnost hypotézy č.VI. více-méně potvrdila, u žen nikoliv. Prakticky však během let mohlo do jejich vztahu s rodiči zasáhnout tak velké množství jiných paralelních vlivů, že se nakonec na základě takto omezených dat autor absolutně necítí kompetentní vyjadřovat k případné pravdivosti či nepravdivosti této hypotézy – její ověření by jistě vydalo na další podobně rozsáhlý dotazník, jako byl tento.

4.5. Závěr

Cílem této práce bylo na základě dotazníkovou metodou získaných dat potvrdit či vyvrátit předem vyřčené hypotézy a v co možná nejširším možném náhledu udělat retrospektivní studii, týkající se tělesného trestání studentů 3. LF UK v dětství, s přesahem k jejich současným názorům, týkajícím se dané problematiky a do budoucna jejich postojem ke způsobům výchovy a tělesného trestání či netrestání jejich vlastních potomků.

Na základě dat, získaných od 62 studentů, bylo prokázáno, že studenti stále nerozumějí problematice tělesných trestů u dětí dostatečně a mají k ní podle názoru autora práce liknavý postoj. Z výsledků dále vyplývá, že jejich budoucí přístup při výchově vlastních dětí je neuspokojivý.

Bylo by proto v rámci primární prevence zapotřebí zvýšit povědomí studentů o této problematice, například formou dalších specializovaných kurzů či povinných seminářů v rámci výuky a trpělivě pádnými argumenty vysvětlovat, proč by neměli své děti trestat, proč jsou tyto tresty neúčinné, proč má jejich používání celospolečenský negativní dopad a proč je zapotřebí jejich celospolečenského zamítnutí.

Není a nebylo předmětem, ani záměrem práce, vyjadřovat se k pravděpodobnosti vývoje věcí budoucích, proto se autor necítí kompetentní vyjadřovat se konkrétně k otázkám sekundární a terciární prevence.

V rámci hypotetické sekundární prevence by jistě bylo nutné se zaměřit na rodiny se zvýšeným rizikem výskytu nepřiměřených tělesných trestů s cílem předejít tomuto riziku, případně řešit situaci již vzniklou.

V rámci rovněž hypotetické terciární prevence pak učinit jednak taková opatření, která by vedla ke snížení negativních dopadů v rodinách, kde se nepřiměřené tělesné trestání/týrání již vyskytlo, a za druhé se snažit předcházet jeho relapsům.

Úplným závěrem by chtěl autor uvést, že je krajně rozladěn výsledky, jelikož očekával naprosto odlišná finální čísla a doufá, že se výhledově situace razantně vylepší. Cíle práce však podle něj dosaženo bylo a je rád, že tento výzkum mohl dělat a svým skromným dílem přispět dalším střípkem k již tak velmi obšírné mozaice této problematiky.

4.6. Souhrn

Tělesné tresty dětí jsou v České republice bohužel stále velmi rozšířenou záležitostí. Tato práce ve svém počátku stručně sumarizuje současné poznatky o této problematice, o její historii, o legislativě a organizacích, které se fyzickými tresty, respektive tělesným týráním zabývají. Výzkumná část se pak snaží o co možná nejkompresnější zmapování této problematiky u univerzitních studentů medicíny.

Výzkumu se zúčastnilo 62 respondentů (bylo rozdáno 80 dotazníků, čili návratnost byla 77,5%). Daný soubor byl zajímavý extrémně vysokým procentem vysokoškolsky vzdělaných rodičů (76% studentů mělo alespoň jednoho rodiče VŠ a 40,5% dokonce oba zároveň). I proto se daly očekávat jiné výsledky, než u velkých plošných studií.

Z provedeného výzkumu po analytickém zpracování dotazníků vyllynuly tyto závěry:

- 1) Studenti byli jako děti trestáni méně často, než průměrná populace své doby, přesto se za život s tělesným trestem setkalo 87% z nich. Celých 54% z tělesně trestaných se setkalo dokonce s výpraskem předmětem, který dle dnešních regulí splňuje definici tělesného týrání.
- 2) Nejčastějšími důvody pro potrestání byla neposlušnost vůči rodičům (61%), následovaná lhaním (55,5%), pozdním návratem domů (52%), bitkami se sourozencem (48%), neplněním domácích povinností (33%), špatným prospěchem ve škole (31%), kouřením a/nebo pitím alkoholu (28%) a poškozením nebo zničením věci (24%).
- 3) Studenty tělesně trestal spíše otec, než matka.
- 4) V rodinách studentů se používalo více alternativních trestů, než trestů tělesných, a studenti je považovali za účinnější.
- 5) I přes osvětu a předpokládanou poučenost studentů v dané problematice, je nadpoloviční většina studentů rozhodnuta tělesné tresty na své děti používat, neuznává negativní roli tělesných trestů ve výchově a nesouhlasí s přijetím zákona o zákazu tělesných trestů.

Na základě výsledků studie bylo navrženo preventivní doporučení dále rozšířit osvětu studentů v této problematice formou zintenzivnění již probíhající výuky.

4.7. Summary

Corporal punishment of children is in Czech republic unfortunately wide-spread business. This work in its beginning shortly summarises current data pieces of knowledge about this problem, about his history, about legislature and organizations, which deals with corporal punishment or with corporal tyranny. Researching part is trying to chart the situation about this problem in university medical students.

62 respondents took part in research (80 questionnaires were distributed, but only 77,5% of them returned). Group of respondents is extremely interesting because of a high number of university graduate parents within. (76% of students has at least one parent with university diploma and 40,5% even both of them). Other results, than in big population studies, were therefore expected.

After research and analysis these findings were followed on:

- 1) Students were (as children) punished less commonly, than average population of their days. 87% of them met with corporal punishment though. 54% from that 87% met with beating with some object (like spoon or belt) – this meets requirements for corporal tyranny.
- 2) Most frequent reason for punishment was disobedience in the face of parents (61%), followed by falsehood (55,5%), late homecoming (52%), dog-fights with a sib (48%), nonfulfilment of houseworks (33%), bad benefit at school (31%), smoking plus/or hard drinking (28%), damaging or destruction of things (24%).
- 3) Students were punished more frequently by father, than by mother.
- 4) More alternative punishments were used in families of our students, than body punishments. Students considered alternative punishments as more efficient.
- 5) Apart from the fact that our students are supposed to have quite good knowledge of this broad issue, absolute majority of students intents to punish their children corporaly, they disallows a negative role of corporal punishment in upbringing of a child and they don't want to have a law to forbid corporal punishment in our country.

Following the results of the research there were recommendation given: to extend further education of students in this questions with making already ongoing education more intensive.

4.8. Seznam použité literatury

1. ČÁP, J., DYTRYCH, Z. *Utváření osobnosti v náročných životních situacích*. Praha: SPN, 1968
2. DUNOVSKÝ, J. *Sociální pediatrie*. 1. vyd. Praha: Grada, 1999. 279 s. ISBN 80-7169-254-9
3. DUNOVSKÝ, J., DYTRYCH, J., MATĚJČEK, Z. *Týrané, zneužívané a zanedbávané dítě*. Praha: Avicenum, 1995. 245 s. ISBN: 80-7169-192-5.
4. JEDLIČKA, R., KOŤA, J. *Aktuální problémy výchovy : Analýza a prevence sociálně patologických jevů u dětí a mládeže*. Praha: Karolinum, 1998. ISBN 80-7184-555-8.
5. KOLEKTIV AUTORŮ. *Malá československá encyklopedie*. Praha: Academia, 1987
6. KOLEKTIV AUTORŮ: *Prevence násilí na dětech v systému zdravotních služeb*. 1. vyd. Praha: UK v Praze – 3. LF, 2008
7. KOPŘIVA, P., KOPŘIVOVÁ, T., NEVOLOVÁ, D., NOVÁČKOVÁ, J.: *Respektovat a být respektován*. Kroměříž: Spirála, 2007. 286 s. ISBN 80-901873-7-4
8. LANGMEIER, J., KREJČÍŘOVÁ, D.: *Vývojová psychologie*. Praha: Grada, 1998. ISBN 80-7169-195-X.
9. LANGMEIER, J., MATĚJČEK, Z.: *Psychická deprivace v dětství*, Praha: Avicenum, 1974. ISBN 08-049-74
10. LOVASOVÁ, L.: SCHMIDOVÁ, K.: *Tělesné tresty*. Praha: Vzdělávací institut ochrany dětí, 2006. ISBN 80-86991-75-X
11. MATĚJČEK, Z.: *Co děti nejvíc potřebují: Eseje z dětské psychologie*. Praha: Portál, 1994. 108 s. ISBN 80-7178-006-5.
12. MATOUŠEK, O.: *Rodina jako instituce a její vztahová síť*, Praha: Sociologické nakladatelství, 1993. 54 s. ISBN 80-85850-24-9
13. MONATOVÁ, L.: *Pedagogika speciální*. Brno : Masarykova univerzita, 1994. ISBN 80-210-1009-6.
14. SHAPIRO, L. E.: *Emoční inteligence dítěte a její rozvoj*. Praha: Portál, 1998. 267 s.
15. VANÍČKOVÁ, E.: *Stop tělesným trestům*. [online] 2004 [cit. 29. 10. 2009], dostupné z: < http://www.ruzovalinka.cz/fotky/stopTELESNYMtrestum_www.RuzovaLinka.cz_.pdf >
16. VANÍČKOVÁ, E.: *Tělesné tresty dětí: definice – popis – následky*. Praha: Grada Publishing, 2004. 116s. ISBN 80-247-0814-0.

17. ZPRAVODAJSKÝ PORTÁL ČT 24, ČT24: *ČR má poloviční podíl vysokoškoláků než vyspělé státy*. [online]. 8. 9. 2009 [cit. 29. 10. 2009], dostupné z:
< <http://www.ct24.cz/ekonomika/66184-cr-ma-polovicni-podil-vysokoskolaku-nez-vyspele-staty/> >
18. ZPRAVODAJSKÝ PORTÁL LIDOVKY.CZ. Drchal, V., Kubálková, P.: *Češi pro tělesné tresty dětí*. [online]. 8. 4. 2008, [cit. 28. 10. 2009], dostupné z:
< http://www.lidovky.cz/cesi-pro-telesne-tresty-deti-dg8-/ln_domov.asp?c=A080408_110718_ln_domov_hel >

4.9. Přílohy

Příloha č.1: Metodická příloha k otázce č.14

Příloha č.2: Dodatečná diskuze k otázce č.16

Příloha č.3: Metodická příloha k vyhodnocení otázky č.18 a potažmo k diskuzi k hypotéze č.VI.; 1. část

Příloha č.4: Metodická příloha k vyhodnocení otázky č.18 a potažmo k diskuzi k hypotéze č.VI., 2. část

Příloha č.5: Vzor dotazníku

Příloha č.6: Grafy výsledků

Příloha č.7: Tabulky výsledků

Příloha č.1: Metodická příloha k otázce č.14

Smyslem této otázky bylo bazální prověření orientace studentů v této problematice, neboť inkriminovaná látka se probírá v rámci výuky na 3.LF UK. Formulace byla takto zvolena proto, že při nejlepším vědomí a svědomí se z výuky nedá pochytit podrobná podstata Úmluvy a autora zajímalo, jestli někdo vůbec takto odpoví. Získaná data byla zanesena do tabulky č.13.

Ke správné kvantifikaci znalosti Úmluvy u studentů z jednotlivých ročníků, bylo zapotřebí vytvoření speciální metodiky, aby bylo možno porovnat úroveň jejich znalostí. Celý soubor byl rozdělen na muže a ženy a tyto dvě skupiny pak znovu do malých skupinek po jednotlivých ročnících. Každý ročník byl hodnocen zvlášť i v rámci pohlaví. Bylo stanoveno následující škálování: za *odpověď 1)* (viz. výše) byl udělen každému ročníku 1 bod, za *odpověď 2)* 2 body, za *odpověď 3)* 3 body a konečně za *odpověď 4)* 4 body. Tím vzniklo kvantifikační škálování úrovně znalostí, použitelné k porovnávání jak pohlaví mezi sebou, tak jednotlivých ročníků. Výsledkem aritmetického průměru v libovolné skupině je pak číslo, které bylo nazváno *indexem znalosti (iz)*, který může nabývat teoreticky hodnot od 1 do 4 (*iz=1* znamená „nikdo neví, že existuje“ a *iz=4* znamená „všichni ji znají detailně“). Výsledky byly následně shrnuty do tab.14. Autor se domnívá, že je to vzhledem k nedostatečnému počtu respondentů spíše modelová situace a data třeba brát s velkou rezervou.

Příloha č.2: Dodatečná diskuze k otázce č.16

Každá z dvojic výroků byla do jisté velké míry inkohorentní s těmi dalšími a jejich zodpovězení mělo sloužit jako stmelení myšlenek, pramenících z předešlých odpovědí nebo jako facilitátor následujících otázek. Ukázalo se však, že i když autor záměrně nutil respondenty nevyhnutelností odpovědět k zaujmutí postoje, přesto to někteří respondenti nedokázali - viz. tab.16. Z ní vyplývá, nad kterými výroky měli studenti dilema natolik silné, že se nebyli schopni rozhodnout označit některý z dvojice. Z tohoto pohledu se jeví jako nejproblematictější třetí dvojice výroků, kde se nebylo schopno ani s jedním z dvojice výroků ztotožnit 8 (13%) studentů; z toho 2 kolegové (7%) a 6 kolegyně (18%). Následuje čtvrtá dvojice, kde se nebylo schopno rozhodnout 7 studentů (11%) celkem, z toho 5 kolegyně (15%) a 2 kolegové (7%). Třetí nejproblematictější byla druhá dvojice výroků, kde poměr nerozhodnutých činil 5 (8%) všech studentů, z toho byli 2 kolegové (7%) a 3 kolegyně (9%). Jako nejméně problematická se umístila první dvojice výroků, kde neměl problém s označením jednoho z nich žádný z kolegů a pouze 3 kolegyně (9%), což činí celkově méně než 5% všech studentů.

Z tabulky č.16 je dále zřejmé, že 46% kolegů a 44% kolegyně (celkově tedy 45% studentů) si myslí, že tělesné tresty jsou neúčinné. Zhruba stejné množství (46% kolegů a 47% kolegyně; tedy 47% všech studentů) si myslí, že tělesné tresty jsou účinné. Tyto výsledky jsou do jisté míry v rozporu s odpověďmi na otázku č. 10 (viz. tam). Oproti ní zde totiž téměř polovina studentů vyjádřila názor, že tělesné tresty jsou účinné (v ot. č. 10 to byla pouze třetina studentů, konkrétně 35%), další téměř polovina studentů se vyslovila, že tělesné tresty podle nich účinné nejsou (oproti 34% studentů v rámci otázky č. 10) a konečně pouhých 5 studentů (8%) se nedokázalo vyjádřit, kdežto u otázky č. 10 možnost „nevím“ zaškrtnla opět přibližně třetina studentů (31%). Tento rozkol v odpovědích se autor odvažuje přisuzovat začlenění otázky číslo 15 mezi otázku číslo 10 a 16, která podle jeho názoru začne respondentu svádět k přemýšlení nad výroky v otázce 16 z jiného úhlu pohledu, než jak nahlížel na otázku číslo 10, a začne spíše než nad sebou a svou minulostí přemýšlet nad budoucností a nad tím, jak hodlá vychovávat své potomky, přičemž má pak sklon zaškrtnávat ztotožnění se s výroky v otázce číslo 16 spíše z roviny tohoto „dospělého“ pohledu.

**Příloha č.3: Metodická příloha k vyhodnocení otázky č.18 a potažmo k diskuzi
k hypotéze č.VI.; 1. část**

Byl tedy stanoven nejprve takový postup, že byli vybráni studenti a studentky, které mají k některému z rodičů vztah *nedobrý* až *špatný* a porovnáno, jestli tento rodič měl v dětství na svědomí častější tělesné tresty.

**Příloha č.4: Metodická příloha k vyhodnocení otázky č.18 a potažmo k diskuzi
k hypotéze č.VI.; 2. část**

Protože se metodika, popsaná v příloze č.3 u žen neosvědčila, bylo zapotřebí vytvořit metodiku novou.

U jednotlivých dotazníků bylo proto označeno, zda každý jednotlivec má lepší vztah k matce či otci a následně dohledáváno, zda to koreluje s jeho trestáním v dětství, či ne.

UNIVERZITA KARLOVA V PRAZE

3. LÉKAŘSKÁ FAKULTA

Ruská 87, Praha 10, 100 00

Milá kolegyně / milý kolego.

Před Vámi leží anonymní dotazník, jehož vyplněním mi pomůžete s diplomovou prací na téma „Tělesné tresty dětí“. Cílem je zhodnocení, jak moc je zkušenost s fyzickým trestem rozšířená i v našich řadách, jak jsme byli jako děti trestáni a jaké to na nás zanechalo následky :-). Rovněž je zařazeno pár dotazů na Vaší základní orientaci v dané problematice a na Vaše názory na legislativní změny, týkající se tělesných trestů. Mockrát děkuji za Váš čas. S pozdravem,
Jan Doležal, 6. ročník 3. LF UK, všeobecné lékařství

- 1) Pohlaví: ŽENSKÉ – MUŽSKÉ
- 2) Váš věk: let
- 3) Ročník studia:
- 4) Nejvyšší dosažené vzdělání Vašich rodičů:
 OTEC: ZŠ – SŠ – VŠ
 MATKA: ZŠ – SŠ – VŠ
- 5) Byl/a jste někdy od rodičů tělesně potrestán/a? ANO – NE
- 6) Jak často jste byl/a od rodičů tělesně trestán/a?
 VÝJIMEČNĚ – OBČAS – ČASTO – NIKDY
- 7) Který z rodičů Vás tělesně trestal častěji?
 jen matka
 častěji matka, ale někdy i otec
 častěji otec, ale někdy i matka
 jen otec
- 8) Za co Vás rodiče tělesně trestali? (označte i více)
 špatný prospěch ve škole
 pozdní návrat domů
 lhaní
 hádky, spory a bitky se sourozencem
 kouření cigaret a/nebo pití alkoholu
 užívání jiných návykových látek (drogy)
 neplnění domácích povinností (neumytí nádobí, nevynesení odpadkového koše, neuklizení pokojíčku atp.)
 odmítání poslušnosti vůči rodičům (porušení zákazu, nesplnění příkazu)
 poškození nebo zničení věci
 bezdůvodně
 jiné.....

9) Jakých tělesných trestů Vaši rodiče používali? (označte i více)

- pohlavek
- facka
- výprask rukou na zadek
- výprask předmětem (vařečka, opasek atd.)
- třesení
- štípání
- klečení v koutě
- tahání za vlasy až vytrhávání vlasů
- kroucení ušním boltcem
- stoj na hanbě
- kliky, dřepy
- přivazování, svazování končetin
- nedání najíst
- uzamčení v temné místnosti
- postrčení (vůči zdi, zárubním dveří atp.)
- jiné.....

10) Považoval/a jste tělesné tresty za účinné?

ANO – NE – NEVÍM

11) Používali Vaši rodiče i jiné tresty?

- NE
- ANO – jaké (označte i více):
 - zákaz televize
 - zákaz počítače
 - zákaz kontaktu s kamarády
 - zákaz sladkostí
 - vyhubování
 - vykázaní z místnosti, bytu
 - nemluvení rodičů
 - povinné vykonávání domácích prací
 - zákaz chození ven
 - zákaz zájmové činnosti (kroužky, skaut, sporty atp.)
 - odejmutí kapesného
 - odejmutí věci (hračky, mobilního telefonu atp.)
 - jiné.....

12) Považoval/a jste tresty z bodu 11) za účinnější, než tělesný trest?

ANO – NE – NEVÍM

13) Jak často užívali Vaši rodiče trestů z bodu 11) ?

VÝJIMEČNĚ – OBČAS – ČASTO – NIKDY

14) Víte něco o Úmluvě OSN o právech dítěte?

- nevím, že existuje
- slyšel/a jsem o ní, ale jinak o ní nic nevím
- slyšel/a jsem o ní a něco o ní i vím
- znám jí detailně

15) Hodláte v budoucnu při výchově svých dětí používat fyzické tresty?

- ano, pravidelně („*pro ránu nepůjdu daleko*“)
- ano, občas („*občas se asi neudržím*“)
- ano, výjimečně („*když udělá něco extrémně špatného a zlého*“)
- ne, nikdy („*jsem zapřísáhlý odpůrce tělesných trestů*“)

16) Označte prosím výroky, se kterými se ztotožňujete (vždy jeden výrok z dvojice):

- souhlasím s tím, že jakákoliv forma tělesného trestu je neakceptovatelná
- nesouhlasím s tím, že jakákoliv forma tělesného trestu je neakceptovatelná
- myslím, že tělesné tresty jsou neúčinné
- myslím, že tělesné tresty jsou účinné
- myslím, že používání tělesných trestů má velké negativní celospolečenské dopady
- myslím, že používání tělesných trestů nemá velké negativní celospolečenské dopady
- podporuji zákaz tělesných trestů zákonem
- nepodporuji zákaz tělesných trestů zákonem

17) Myslíte, že by Vás jako rodiče donutil zákaz použití tělesného trestu zákonem ke zvážení, zda ho použít? ANO – NE – NEVÍM

18) Jaký je dnes Váš vztah k rodičům?

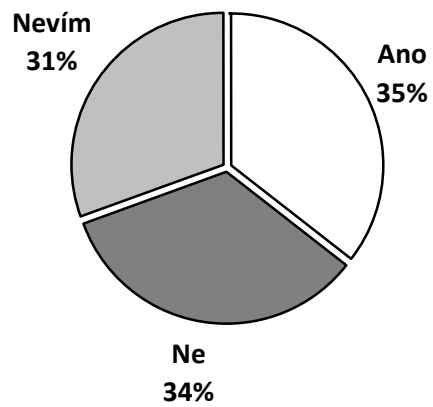
- K OTCI: výborný
 dobrý
 normální
 nedobrý
 špatný
 nevím/nemůžu hodnotit

- K MATCE: výborný
 dobrý
 normální
 nedobrý
 špatný
 nevím/nemůžu hodnotit

Děkuji za ochotu a trpělivost při vyplňování a přeji mnoho studijních i životních úspěchů!!!

Příloha č.6: Grafy výsledků

Graf 1) Považoval/a jste tělesné tresty za účinné?

Příloha č.7: Tabulky výsledků

Tab.2.: Nejvyšší dosažené vzdělání rodičů

	otec			matka		
	ZŠ	SŠ	VŠ	ZŠ	SŠ	VŠ
muži	0	9 (32%)	19 (68%)	0 (0%)	15 (54%)	13 (46%)
ženy	6 (18%)	7 (20%)	21 (62%)	1 (3%)	15 (44%)	18 (53%)
celkem	6 (10%)	16 (26%)	40 (64%)	1 (2%)	30 (48%)	31 (50%)

Tab. 3.: Byl/a jste někdy tělesně potrestán/a?

	ANO	NE
muži	24 (86%)	4 (14%)
ženy	30 (88%)	4 (12%)
celkem	64 (87%)	8 (13%)

Tab. 4.: Jak často jste byl/a od rodičů tělesně trestán/a?

četnost těl. trestů	muži (v závorce ≈%)	ženy (v závorce ≈%)	celkem (v závorce ≈%)
výjimečně	5 (18%)	16 (47%)	21 (34%)
občas	11 (39%)	11 (32%)	22 (35%)
často	8 (29%)	3 (9%)	11 (18%)
nikdy	4 (14%)	4 (12%)	8 (13%)

Tab. 5.: Který z rodičů Vás tělesně trestal častěji?

kdo trestal	muži (v závorce ≈% z tělesně trestaných)	ženy (v závorce ≈% z tělesně trestaných)	celkem (v závorce ≈% z tělesně trestaných)
pouze matka	0 (0%)	7 (23%)	7 (13%)
častěji matka	8 (33%)	8 (27%)	16 (30%)
častěji otec	10 (42%)	9 (30%)	19 (35%)
pouze otec	6 (25%)	6 (20%)	12 (22%)

Tab. 6.: Za co Vás rodiče tělesně trestali?

důvod	muži (v závorce ≈% z tělesně trestaných)	ženy (v závorce ≈% z tělesně trestaných)	celkem (v závorce ≈% z tělesně trestaných)
špatný prospěch ve škole	9 (37,5%)	8 (27%)	17 (31%)
pozdní návrat domů	12 (50%)	16 (53%)	28 (52%)
lhaní	15 (62,5%)	15 (50%)	30 (55,5%)
hádky, spory a bitky se sourozencem	12 (50%)	14 (47%)	26 (48%)
kouření cigaret a/nebo pití alkoholu	10 (42%)	5 (17%)	15 (28%)
užívání jiných návykových látek (drogy)	0 (0%)	0 (0%)	0 (0%)
neplnění domácích povinností	6 (25%)	12 (40%)	18 (33%)
odmítání poslušnosti vůči rodičům	17 (71%)	16 (53%)	33 (61%)
poškození nebo zničení věci	8 (33%)	5 (17%)	13 (24%)
bezdůvodně	2 (8%)	1 (3%)	3 (5,5%)
jiné	0 (0%)	2 (7%)	2 (4%)

Tab. 7.: *Jakých tělesných trestů Vaši rodiče používali?*

forma tělesného trestu	muži (v závorce ≈% z tělesně trestaných)	ženy (v závorce ≈% z tělesně trestaných)	celkem (v závorce ≈% z tělesně trestaných)
pohlavek	16 (67%)	24 (80%)	40 (74%)
facka	10 (42%)	15 (50%)	25 (46%)
výprask rukou na zadek	19 (79%)	20 (67%)	39 (72%)
výprask předmětem	16 (67%)	13 (43%)	29 (54%)
třesení	3 (12,5%)	2 (7%)	5 (9%)
štípání	0 (0%)	0 (0%)	0 (0%)
klečení v koutě	8 (33%)	5 (17%)	13 (24%)
tahání/vytrhávání vlasů	2 (8%)	1 (3%)	3 (5,5%)
kroucení ušním boltcem	5 (21%)	1 (3%)	6 (11%)
stoj na hanbě	8 (33%)	6 (20%)	14 (26%)
kliky, dřepy	2 (8%)	1 (3%)	3 (5,5%)
přivazování, svazování končetin	0 (0%)	0 (0%)	0 (0%)
nedání najíst	2 (8%)	1 (3%)	3 (5,5%)
uzamčení v temné místnosti	0 (0%)	0 (0%)	0 (0%)
postrčení proti zdi, zárubním	3 (12,5%)	2 (7%)	5 (9%)
jiné	1 (4%)	0 (0%)	1 (2%)

Tab.8.: *Považoval/a jste tělesné tresty za účinné?*

	muži	ženy	CELKEM
ANO	13 (46%)	9 (27%)	22 (35%)
NE	8 (29%)	13 (38%)	21 (34%)
NEVÍM	7 (25%)	12 (35%)	19 (31%)

Tab. 9.: Používali Vaši rodiče i jiné tresty?

	muži	ženy	CELKEM
ANO	27 (96%)	31 (91%)	58 (93,5%)
NE	1 (4%)	3 (9%)	4 (6,5%)

Tab. 10.: Používané formy alternativních trestů

forma alternativního trestu	kolegové (v závorce ≈% z altern. trestaných)	kolegyně (v závorce ≈% z altern. trestaných)	celkem (v závorce ≈% z altern. trestaných)
zákaz televize	22 (81%)	17 (55%)	39 (67%)
zákaz počítače	16 (59%)	4 (13%)	20 (34,5%)
zákaz kontaktu s kamarády	13 (48%)	13 (42%)	26 (45%)
zákaz sladkostí	5 (18,5%)	1 (3%)	6 (10%)
vyhubování	20 (74%)	19 (61%)	39 (67%)
vykázání z místnosti, bytu	6 (22%)	9 (29%)	15 (26%)
nemluvení rodičů	9 (33%)	13 (42%)	22 (38%)
povinné domácí práce	11 (41%)	13 (42%)	24 (41%)
zákaz chození ven	13 (48%)	20 (64,5%)	33 (57%)
zákaz zájmové činnosti	5 (18,5%)	2 (6%)	7 (12%)
odejmutí kapesného	12 (44%)	9 (29%)	21 (36%)
odejmutí věci	8 (30%)	6 (19%)	14 (24%)
jiné	0 (0%)	1 (3%)	1 (2%)

Tab. 11.: *Považoval/a jste tresty z bodu 11) za účinnější, než tělesný trest?*

	muži	ženy	CELKEM
ANO	19 (68%)	24 (70%)	43 (69%)
NE	5 (18%)	5 (15%)	10 (16%)
NEVÍM	4 (14%)	5 (15%)	9 (15%)

Tab. 12.: *Jak často užívali Vaši rodiče trestů z bodu 11)?*

četnost alt. trestů	muži (v závorce ≈%)	ženy (v závorce ≈%)	celkem (v závorce ≈%)
výjimečně	3 (11%)	8 (23,5%)	11 (18%)
občas	15 (53%)	17 (50%)	32 (51%)
často	10 (36%)	6 (17,5%)	16 (26%)
nikdy	0 (0%)*	3 (9%)	3 (5%)

Tab. 13.: *Víte něco o Úmluvě OSN o právech dítěte?*

	muži (v závorce ≈%)	ženy (v závorce ≈%)	celkem (v závorce ≈%)
nevím, že existuje	1 (3,5%)	2 (6%)	3 (5%)
slyšel/a, ale nic nevím	16 (57%)	13 (38%)	29 (47%)
slyšel/a a něco vím	8 (28,5%)	17 (50%)	25 (40%)
znám ji detailně	3 (11%)	2 (6%)	5 (8%)

Tab. 14.: *Porovnání znalosti Úmluvy o právech dítěte při OSN za použití indexu znalosti*

	1.roč.	2.roč.	3.roč.	4.roč.	5.roč.	6.roč.	celkově
iz kolegů	3,5	2,2	2,4	2,2	2	2,5	2,46
iz kolegyň	2,3	2,8	2,2	2,5	2,5	2,8	2,56

Tab.15.: *Hodláte v budoucnu při výchově svých dětí používat fyzické tresty?*

	muži	ženy	CELKEM
ANO, pravidelně	0 (0%)	0 (0%)	0 (0%)
ANO, občas	7 (25%)	9 (26%)	16 (26%)
ANO, výjimečně	15 (54%)	18 (53%)	33 (53%)
NE, nikdy	6 (21%)	7 (21%)	13 (21%)

Tab. 16.: *Označte prosím výroky, se kterými se ztotožňujete (vždy jeden výrok z dvojice):*

	výrok 1a (≈%)	výrok 1b (≈%)	výrok 2a (≈%)	výrok 2b (≈%)	výrok 3a (≈%)	výrok 3b (≈%)	výrok 4a (≈%)	výrok 4b (≈%)
muži	8 (29%)	20 (71%)	13 (46%)	13 (46%)	9 (32%)	17 (61%)	7 (25%)	19 (68%)
ženy	6 (18%)	25 (74%)	15 (44%)	16 (47%)	10 (29%)	18 (53%)	8 (24%)	21 (62%)
celkem	14 (23%)	45 (73%)	28 (45%)	29 (47%)	19 (31%)	35 (56%)	15 (24%)	40 (65%)
chybějící odpovědi celkem (≈%) z toho muži /ženy (≈%)	3 (4%) 0 /3 (0%/ 8%)		5 (8%) 2/3 (8%/ 9%)		8 (13%) 2/6 (7%/ 18%)		7 (11%) 2/5 (7%/ 14%)	

Legenda: *Výrok 1a) souhlasím s tím, že jakákoliv forma tělesného trestu je neakceptovatelná*

Výrok 1b) nesouhlasím s tím, že jakákoliv forma tělesného trestu je neakceptovatelná

Výrok 2a) myslím, že tělesné tresty jsou neúčinné

Výrok 2b) myslím, že tělesné tresty jsou účinné

Výrok 3a) myslím, že používání tělesných trestů má velké negativní celospolečenské dopady

Výrok 3b) myslím, že používání tělesných trestů nemá velké negativní celospolečenské dopady

Výrok 4a) podporuji zákaz tělesných trestů zákonem

Výrok 4b) nepodporuji zákaz tělesných trestů zákonem

Tab. 17.: *Myslíte, že by Vás jako rodiče donutil zákaz použití tělesného trestu zákonem ke zvážení, zda ho použít? “*

	muži (≈%)	ženy (≈%)	CELKEM (≈%)
ano	10 (36%)	17 (50%)	27 (44%)
ne	12 (43%)	8 (23,5%)	20 (32%)
nevím	6 (21%)	9 (26,5%)	15 (24%)

Tab. 18.: *Jaký je dnes Váš vztah k rodičům?*

vztah	muži		ženy		CELKEM	
	k otci (≈%)	k matce (≈%)	k otci (≈%)	k matce (≈%)	k otci (≈%)	k matce (≈%)
výborný	10 (36%)	7 (25%)	22 (64,5%)	19 (56%)	32 (52%)	26 (42%)
dobrá	8 (28,5%)	11 (39%)	4 (11,5%)	9 (26%)	12 (19%)	20 (32%)
normální	3 (11%)	7 (25%)	6 (18%)	5 (15%)	9 (14,5%)	12 (19,5%)
nedobrá	4 (14%)	2 (7%)	1 (3%)	1 (3%)	5 (8%)	3 (5%)
špatný	1 (3,5%)	0 (0%)	0 (0%)	0 (0%)	1 (1,5%)	0 (0%)
nevím/nemůžu hodnotit	2 (7%)	1 (4%)	1 (3%)	0 (0%)	3 (5%)	1 (1,5%)

Tab. 19.: Odpovědi na otázky č.10, 15 a 16 u studentů nikdy tělesně netrestaných a často tělesně trestaných

		ČASTO tělesně trestaní	NIKDY tělesně netrestaní
odpovědi na otázku č.10	ANO	4 (36%)	0 (0%)
	NE	6 (55%)	1 (12,5%)
	NEVÍM	1 (9%)	7 (87,5%)
odpovědi na otázku č.15	ANO, pravidelně	0 (0%)	0 (0%)
	ANO, občas	6 (55%)	1 (12,5%)
	ANO, výjimečně	1 (9%)	4 (50%)
	NE, nikdy	4 (36%)	3 (37,5%)
ztotožnění se s výroky v otázce č.16	výrok 1a	4 (36%)	3 (37,5%)
	výrok 1b	7 (64%)	5 (62,5%)
	výrok 2a	6 (55%)	5 (62,5%)
	výrok 2b	5 (45%)	2 (25%)
	výrok 3a	5 (45%)	4 (50%)
	výrok 3b	6 (55%)	3 (37,5%)
	výrok 4a	5 (45%)	3 (37,5%)
	výrok 4b	6 (55%)	4 (50%)

Legenda: Otázka č.10 - Považoval/a jste tělesné tresty za účinné?

Otázka č.15 - Hodláte v budoucnu při výchově svých dětí používat fyzické tresty?

Otázka č.16 - Označte prosím výroky, se kterými se ztotožňujete (vždy jeden výrok z dvojice):

Výrok 1a) souhlasím s tím, že jakákoliv forma tělesného trestu je neakceptovatelná

Výrok 1b) nesouhlasím s tím, že jakákoliv forma tělesného trestu je neakceptovatelná

Výrok 2a) myslím, že tělesné tresty jsou neúčinné

Výrok 2b) myslím, že tělesné tresty jsou účinné

Výrok 3a) myslím, že používání tělesných trestů má velké negativní celospolečenské dopady

Výrok 3b) myslím, že používání tělesných trestů nemá velké negativní celospolečenské dopady

Výrok 4a) podporuji zákaz tělesných trestů zákonem

Výrok 4b) nepodporuji zákaz tělesných trestů zákonem